Ріка Воркута тече серед тундри. Можна пройти десять, двадцять і тридцять кілометрів по безкраїй, хвилястій рівнині і не побачити жодного деревця. Тільки плазуча полярна береза стелиться по горбах і болотах та в долинах річок і ручаїв ростуть кущі лози, вільшини і топольника.

Навесні над Воркутою стоїть гамір від гусячого гелготання. Тисячі гусей прилітають з теплих країв і виводять гусенят у долині Воркути та по берегах тундрових озер і струмків.

Мені багато доводилося чути про те, що дикі гуси легко приручаються, і я вирішив дістати собі пару гусенят.

Наприкінці липня в мене видалася вільна ніч. Я працював на кар'єрі, з якого брали гравій і пісок для залізничного насипу. Залізниця тільки будувалася, після весняної поводі насип у багатьох місцях розмило, і ми працювали день і ніч, щоб швидше підсипати залізничне полотно і налагодити рух робочих поїздів.

В липні ночі зовсім світлі, а в ясну погоду навіть опівночі можна читати без лампи. Я взяв рушницю, рюкзак і вирушив до озер, що лежали кілометрів за вісім від будівництва.

Це були неприємні і страшні озера, з чорною водою і чорними торф'яними берегами. Брили торфу, розсічені тріщинами, виступають з берегів, і здається, що ступиш крок — і провалишся в мулку безодню. Тисячі років тому вічна мерзлота, яка залягає в тундрі приблизно на глибині одного метра, в деяких місцях розтанула і від цього утворилися глибокі провалля, наповнені водою. Так з'явилися ці озера.

Поспішаючи, я підійшов до озера, але мене чекала невдача: на чорній, похмурій воді не плавало ні гуски, ні качки. Я сів на березі і запалив цигарку. Стояла тиша. Тільки ідам арі співали своєї нудної пісні.

Раптом з глибини тундри пролунав гусячий крик. Я схопився на ноги і, перестрибуючи через тріщини, кинувся в напрямку, звідки йшло гелготання. В сірому світлі, серед буро-зеленої рослинності, вирисовувався чорний торф'яний горб. Плутаючися в гілочках берези, я побіг до нього. Саме там гелготали гуси.

Біля горба було невелике озерце, сховане в заростях лози, з берегами, зарослими осокою. Я виткнувся з-за кущів і просто перед себе побачив четверо гусенят і двох старих гусей.

Витягши по воді свої довгі шиї, старі гуси повтикалися головами в осоку і завмерли без руху, намагаючись таким способом сховатися від небезпеки. Але їхні великі тулуби були на воду.

Я стрельнув з рушниці, та, видно, погано націлився, бо гуси враз зірвалися з місця і злетіли в повітря. Я не дуже жалкував з невдачі. Адже мені потрібні були не гуси, а гусенята. Малесенькі (їм було, мабуть, не більше як два-три дні від роду), вони плавали біля берега, а коли я підбігав до них, раптом поринали і виринали аж у другому кіпці озера.

В мулкому озері бродити було страшно. Я сховався в кущах і стежив за зеленкуватими кульбабками, що плавали по воді. Нарешті одно з них підпливло до берега і стрибнуло в осоку. Я кинувся на те місце і побачив, що гусеня причаїлося серед трапи зовсім нерухоме. Я швидко простяг руку, щоб схопити його, і здивувався, що воно навіть не поворухнулося, коли я його брав. Маленьке, тепле і ніжне, воно тихо сиділо тепер у мене на руці, і тільки серце в нього билося швидко-швидко.

Поки я ловив це гусеня, двоє інших встигли сховатися в осоку і тільки одне неспокійно кружляло по воді. Я почекав, поки воно вилізло на берег і легко спіймав і його. Поклавши здобич у рюкзак, я пішов додому і встиг прийти на будівництво до початку ранкової зміни.

Тесляр зробив мені клітку, я посадив у неї гусенят, поклав їм трави і накришив хліба. Вони зразу ж почали їсти, а наївшися, посідали, притулившись одне до одного, і сиділи, поки знову не захотіли їсти. До хліба я підмішував пісок — це допомагає птахам краще перетравлювати їжу,— і еони їли пісок так само охоче, як хліб і траву.

Через три дні я повів своїх гусенят гуляти. За палаткою, в якій я жив, була невелика калюжа, і я пустив їх поплавати. Гусенята щипали траву, ловили комарів і мух і зовсім не збиралися тікати. Тоді я, щоб подивитися, що вони робитимуть без мене, сховався за кущ. Хвилину гусенята спокійно бавилися по воді, але, помітивши, що мене немає, раптом зняли тривожний писк. Вони припливли до берега і, неспокійно оглядаючись на всі боки, пищали, не цікавлячись уже ні мухами, ні травою. Тоді я висунувся з-за куща, і вони кинулися до мене. Маленькі, вони спотикалися через березку, перестрибували через стебла трави, падали і бігли до мене. Тільки спинившися біля моїх ніг, вони заспокоїлися і стали знову щипати траву. Я пішов до палатки, і гусенята побігли за мною, щоразу здіймаючи крик, коли я від них віддалявся.

Другого дня під час обідньої перерви я їх поніс до річки. Вони плавали спокійно, поки я був біля них. Та тільки я ховався в траві або за кущем, як вони вилазили з води і здіймали галас, аж поїш не знаходили мене.

Я кликав їх:

— Тєгі-тєгі! — і вони кидалися до мене, забуваючи про все.

Гусенята росли швидко. Незабаром пух змінився на пір'я,

вони стали їсти овес і бігали за мною всюди, куди б я не йшов. Я ходив з ними до їдальні, і кухар завжди давав їм рисової каші з компотом.

Вони стали вже потроху літати, але я не обрізав крил, бо знав, що вони мене не кинуть. Дійсно, політавши, гуси завжди поверталися до палатки і гучним, настирливим гелготанням прохали їжі.

Я дуже звик до моїх вихованців і часто вночі, сидячи над Кресленням, відривався на хвилину від роботи і тихо кликав:

— Тєгі-тєгі!

Гусенята, що спали звичайно під ліжком, раптом прокидалися і бігли до мене, витягуючи свої довгі шиї. Одержавши шматок хліба, вони заспокоювалися і, мирно гелгочучи, ховалися під ліжко.

Якось мене викликали до начальника дільниці. Посильний сказав, що справа дуже негайна, і я, схопивши польову сумку а паперами і кресленнями, швидко пішов до контори, яка містилася кілометрів за три від нашого кар'єру.

В кабінеті начальника сиділи інженери з сусідньої дільниці. Я привітався і сів до столу.

— Наші сусіди,— сказав начальник,— потребують допомоги. Чи не могли б ви збільшити видобуток гравію і дати кілька ешелонів для їхньої дільниці?

— Добре,— сказав я.— Ми зараз пробуємо робити поточний ремонт екскаватора на ходу, не припиняючи роботи. Це дасть значне збільшення видобутку. Я сподіваюся, що сьогодні вночі наш кар'єр дасть перший ешелон гравію понад план.

— Прекрасно,— сказав начальник дільниці.

В цю хвилину до кабінету з несамовитим криком вдерлися двоє гусей і, радісно гелгочучи, кинулися до мене. Начальник дільниці від

несподіванки аж підвівся з крісла і здивовано, не розуміючи, звідки могли взятися тут дикі гуси, дивився на мене. А гусенята вже заспокоїлися, посідали, як ні в чому не бувало, біля моїх ніг і, стомлені переходом, вмить поснули, позакладавши голови під крила.

Мені було страшенно ніяково, що гусенята порушили ділову обстановку розмови. Я почервонів.

— Пробачте,— сказав я.— Це мої гусенята. Я не причинив дверей, коли йшов сюди, і вони вирішили мене наздогнати.

— Хто б міг подумати, що дикі гуси так звикають до людей!— промовив начальник дільниці, і по його обличчю я побачив: він зацікавився гусенятами і не помітив моєї ніяковості.

— Для мене це теж була новина,— сказав я.

Після засідання я пішов до своєї палатки і всю дорогу вичитував гусенятам за їхню поведінку, а вони, ніби вибачаючися, тихо гелготали мені у відповідь.

Після цього випадку, коли мені треба було йти на якесь засідання, я намагався вийти з палатки непомітно для гусенят і міцно причиняв двері. Інакше вони, здіймаючи галас, кидалися за мною, і тоді доводилося повертати назад, щоб залишити їх дома.

Полярне літо коротке. Частенько вже в серпні бувають морози, а інколи випадає сніг. Цілий день у палатці горіла залізна пічка, і тільки вночі, коли всі укладалися спати, вона гасла. Гусенята частенько, шукаючи тепла, забиралися вночі в пічку і сиділи на теплому попелі. Одного разу убиральник, коли пічка погасла, наклав усередину трісочок, щоб вони до ранку підсохли. Ми вже лягли спати, коли гусенята, покрутившися біля пічки, нарешті повлазили в неї і, умостившися на тріскаx, поснули.

Серед ночі я прокинувся від несамовитого гусячого крику. В пічці яскраво горіли підсохлі тріски, а в повітрі тхнуло паленим пір'ям. Одне гусеня з обгорілим хвостом, шкандибаючи, крутилося по палатці, а друге кричало, немов його ріжуть. Тільки я встав, обоє кинулися до моїх ніг, і я побачив, що в обгорілого гусеняти обпалена ще й нога. Перетинки на ніжці геть обгоріли. Я знайшов бинт, вазелін і зробив перев'язку. Потім обкутав обох гусенят теплим платком і посадив їх собі під ліжко. Ранком хворого оглянув лікар і сказав, що виразка скоро загоїться.

— А як ви думаєте,— спитав я лікаря,— зможе гусеня плавати без перетинки?

— Гм,— усміхнувся лікар,— плавати йому буде незручно. Та проте коли дуже схоче плавати, то в нього ж залишилися перетинки на одній нозі.

Надворі стояв вересень. Гусеня видужало, і тільки одна нога була схожа на курячу. Над палаткою час від часу пролітали косяки диких гусей, збираючися в далеку путь на південь. Щоразу, як у небі лунало гелготання, мої гуси підіймали голови і відповідали тривожним криком.

Якось я пішов до тундри оглянути шурфи і взяв з собою гусенят, щоб вони прогулялися. На горбках червоніли брусниці, і гусенята спритно дзьобали ягоди. Раптом з неба пролунало "гил-гил-гил". Мої гуси перестали пастися і попідіймали голови. Потім змахнули крилами і піднялися в повітря. Вони зробили наді мною коло і полетіли до табуна.

— Тєгі-тєгі! — крикнув я.

Але вони підіймалися все вище і вище, змішалися з табуном і зникли за обрієм.

"От і все",— подумав я і сумний пішов до палатки.

— Казав я вам, попідрізуйте їм крила,— зустрів мене мій помічник,— а тепер маєте!

— Ну, що ж! Хай летять,— відповів я.

До півдня я не міг заспокоїтися. Часом я виходив надвір і дивився на небо, але гусячі табуни пролітали над палаткою, не зупиняючися.

Короткий день згасав. Я скінчив роботу і, відкинувшися на ліжку, замислився. Раптом біля палатки пролунало знайоме "гил-гил-гнл".

— Тєгі-тєгі! — радісно крикнув я і у відповідь почув що голосніше гелготання і настирливе стукання. Гусенята били дзьобами в брезентові двері палатки. Мій помічник впустив утікачів. Бони поважно зайшли до приміщення і, ніби нічого не сталося, посідали біля гарячої пічки.

— Сьогодні ж я їм по підрізаю крила,— сказав помічник.

— Ні,— відповів я,— крил ми їм не будемо стригти. Хай роблять, що хочуть.

Від обіду залишилась каша з компотом, і я поставив її гостям. Вони враз пожвавішали і вмить знищили все, що було в мисці. Потім, сховавши голови під крила, тихо поснули.

Другого дня гуси полетіли зранку і повернулися серед дня. На третій день знову полетіли і повернулися ввечері. Але на четвертий день полетіли і не вернулися.

— Свіже повітря і рідна стихія кращі за рисову кашу з компотом,— сказав мій помічник.

— А хіба не так? — відповів я.

Та через день гуси повернулися знову. Всі ми дуже зраділи і один перед одним пригощали їх — давали хліба, каші, через кожну хвилину кликали "тєгі-тєгі", брали на руки.

Ранком другого дня я крикнув "тєгі-тєгі!" і пішов до тундри перевірити нові шурфи. Відліт гусей ішов на повну силу. Високо в небі пролітали, виладнавшись у трикутники, табуни, направляючись на південь. Мої вихованці щоразу тривожно підіймали голови, але я звертався до них "тєгі-тєгі", і вони заспокоювалися на якусь хвилину. Нарешті один з косяків пролітав дуже низько, і мої гуси не витримали. Злетівши, вони зробили наді мною кілька кругів у повітрі і приєдналися до табуна. Табун раптом зламав свій такий правильний лад трикутника і став кружляти навколо мене. Потім гуси знову виладналися і пішли на південь.

Я чекав кілька днів, але гуси не поверталися.

Все рідше і рідше лунало в небі гелготання, а потім і зовсім замовкло. Раптом випав сніг. Ударили морози. Почалася довга полярна зима. Інколи вечорами, сидячи в палатці біля червоної, як жар, пічки і слухаючи завивання пурги, ми згадували своїх "тєгі-тєгі".

— Де вони тепер? Чи долетіли до теплих країв?

Далі за роботою помалу забули про них зовсім-

Хоч яка довга полярна зима, та і їй приходить кінець. У травні на пагорках став танути сніг, і в червні задзюрчали вже п струмки. Незабаром пішла крига на річках, з'явилися перші гості з півдня і порижіли білі полярні куріпки. В небі лунало гусяче "гил-гил-гил", з свистом пролітали качки, перекидалися в повітрі кулики. Зазеленіла тундра.

Одного разу до палатки вбіг робітник, завзятий мисливець, і схвильовано гукнув:

— Товаришу інженере! Беріть швидше рушницю! Двоє гусей літають весь час над палаткою. Низько-низько!

Я схопив рушницю і вибіг надвір. Дійсно, двоє гусей кружляли над палаткою. Я приклав рушницю і націлився. Раптом у мене блиснула думка: "Може, це мої "тєгі-тєгі"?"

— Тєгі-тєгі! — гукнув я на весь голос.

Гуси враз почали знижуватися і сіли біля палатки. В одного я побачив знайому лапку без перетинки. Робітник стояв і незрозуміло дивився то на мене, то на гусей. Він працював зі мною недавно і не знав цієї історії.

— Тєгі-тєгі! — покликав я гусей, і вони підійшли до мене зовсім близько.

Мені хотілося схопити їх на руки і притиснути до своїх грудей, але я боявся, що вони злякаються.

— Винесіть хліба! — гукнув я робітникові.

Він приніс шматок, і я кинув його гостям. Потім я зайшов у палатку і звідти покликав: "Тєгі-тєгі!"

Гуси несміливо покрутилися біля порога і зайшли всередину. Але довго вони не всиділи. Вони зняли крик і тикалися головами в двері. Я випустив їх, і вони полетіли. Другого дня гуси знову повернулися. Я виставив біля палатки їжу, і вони кілька разів на день прилітали подзьобати хліба, каші, вівса, але до палатки заходили дуже неохоче.

Незабаром гуси намостили поблизу гніздо, і через кілька днів у ньому з'явилося велике зеленкувате яйце, потім друге, третє...

Нарешті гуси закінчили нестися і сіли на гніздо. Тепер вони вже не приходили до палатки вдвох, а тільки по черзі. Поки гуска їла кашу, гусак виконував її обов'язки, висиджуючи гусенят.

Ми всі нетерпляче ждали появи нового покоління гусей, але мені особисто так і не довелося їх побачити: залізниця в основному була закінчена, і частину інженерно-технічних працівників перекидали на нове будівництво. Серед них був і я.